

Департамент культури і туризму, національностей та релігій
Чернігівської обласної державної адміністрації

Новгород-Сіверські СТАРОЖИТНОСТІ

Газета Комунального закладу Чернігівської обласної ради
Новгород-Сіверського історико-культурного музею-заповідника
«Слово о полку Ігоревім»

№1 (13) 2022 р.

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДО ФОНДІВ МУЗЕЮ

Фонди музею-заповідника «Слово о полку Ігоревім» поповнюються новими надходженнями. Це філателістична серія воєнного часу до якої входять поштові марки та конверти.

23 травня 2022 року на згадку про знищення ворожого крейсера «Москва» була випущена поштова марка «Рускій военний корабль... Всьо!» Вона була логічним продовженням марки « Рускій военний корабль, іді ...!».

Наступною марку в цій серії була «Українська Мрія» із зображенням найбільшого та найпотужнішого у світі літака Ан-225 «Мрія». Її введено в обіг 22 червня 2022 року.

«Доброго вечора, ми з України!» — марка, що увічнює реальний історичний епізод, що трапився на Миколаївщині: український трактор потягнув танк, покинутий росіянами. Випущена 28 липня 2022 р.

До Дня Незалежності, 24 серпня, Укрпошта випустила нову поштову марку «Вільні. Незламні. Непереможні». На ній зображений український захисник у синьо-жовтих тонах, а також шість ілюстрацій, що присвячені подіям шести місяців повномасштабної війни. Зображена жінка, яка годує дитину в метро, Святогірська лавра, яку безбожники руйнують своєю артилерією, покинутий дитячий візок і, найбільша трагедія

— Маріупольський драмтеатр, де загинула величезна кількість людей.

30 серпня 2022 р. на знак вшанування улюбленця дорослих і дітей, талісмана українських рятувальників — пса джек-рассел-тер'єра Патрона була випущена перша благодійна поштова марка України, з додатковим номіналом 8 грн. Зібрані в такий спосіб благодійні внески будуть використані для придбання машини механізованого розмінування та надання допомоги притулкам для тварин.

Укрпошта 20 вересня випустила маркований художній конверт «Ласкаво просимо до пекла», на якому зображений найбільший ворог України — російський диктатор путін — в день, коли мужні українські воїни знищують окупантів, прийдуть нищити його.

Наразі відомо, що Укрпошта планує подальший випуск цікавих поштових марок та конвертів. Сподіваємось вони також поповнять філателістичну колекцію музею.

Олена РАДЧЕНКО,
заступник директора з науки.

КАЛЕНДАР ПАМ'ЯТНИХ ДАТ (жовтень- грудень)

1 жовтня — Всесвітній день архітектури. Композитора, фольклориста.

14 жовтня — День захисників і захисниць України. День українського козацтва.

15 жовтня — Утворення Чернігівської області у складі УРСР (1932 р.)

16 жовтня — Всеукраїнський з'їзд Вільного козацтва (1917 р.)

28 жовтня — День вигнання нацистських окупантів з України.

9 листопада — День української писемності та мови.

Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва.

21 листопада — День Гідності та Свободи.

26 листопада — День пам'яті жертв Голодоморів.

День художника України.

6 грудня — День Збройних Сил України.

14 грудня — День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

ЦІКАВІ ФАКТИ З ІСТОРІЇ НОВГОРОД-СІВЕРСЬКОЇ ПРИСТАНІ

Світлана Приход,
завідуюча
краєзнавчим
відділом

Десна завжди була важливою водною артерією Чернігово-Сіверщини і відігравала значну роль у перевезенні вантажів. Ще з давніх часів у місті діяла пристань, куди «...причаливали купецькі лодії».

Друга половина XIX ст. стала періодом розвитку річкового судноплавства на Десні. Пов'язано це з тим, що у 1858 році в Києві було засноване «Товариство пароплавства по Дніпру і його притоках». Важливу роль у сплавної торгівлі Дніпра відігравали притоки, зокрема Десна. По Десні проходив дешевий і зручний шлях від Новгород-Сіверського до Києва. В зазначений період в Чернігові відбудовується пристань, з'являються перші пароплави на Десні. З північних регіонів до Києва річкою перевозилися залізні, сталеві та скляні вироби, ліс, а звідти хліб, цукор, спирт, сіль тощо. В період з 1871-74 рр. по Десні перевозилось 2830 тис. пудів вантажу щорічно, а в 1881-84 рр. – 3121 тис. пудів, що свідчить про розвиток судноплавства і торгівлі.

На рубежі XIX-XX ст. до вантажних перевезень додалися і поштово-пасажирські рейси. Відомо, що в 1893 р. між Новгород-Сіверським та Макошиним ходили пароплави «Суворов»

та «Варвара», які перевозили по 50 чоловік за один рейс, а в 1898 р. – почали курсувати пароплави з Чернігова до Новгород-Сіверського. Відправлення було о 10:00, прибуття до міста – опівночі. Пароплавні лінії діяли з квітня і до кінця жовтня.

Після Другої світової війни було проведено ряд робіт з облаштування території пристані та її технічного оснащення, зокрема теплоходами. Теплоходи перевозили людей до Трубчевська та Чернігова, навіть були чартерні рейси. На початку 50-х років XX ст. пристань приймає пасажирів

дає на 1980-ті роки. В цей час, навіть, порушувалось питання про надання пристані статусу порту. З публікації місцевої газети за 1982 рік дізнаємося, що на території пристані знаходилась адміністративна будівля – «дощатий будиночок з касою і буфетом», було налагоджене пасажирське перевезення мешканців подеснянських сіл; кожного дня о 15:15 відправлявся теплохід «Піонер-7» до села Біла Берізка, рейс тривав більше трьох годин.

Показники обробки вантажів становили майже один мільйон тон за сезон. Було розвинене теплохід-

катер, плаваючий кран, який за місяць перероблював 25.5 тис. тон вантажу. Новгород-Сіверщина була одним з найбільших постачальників лісу, крейди, вапна, піску на промислово-будівельний ринок Лівобережжя України. Наприклад, з Путивльського крейдяного кар'єру за раз могли баржами переправити близько 500 тонн крейди до Чернігівського силікатного заводу.

Важким випробуванням для Чернігівського річкового порту, а також і для Новгород-Сіверської пристані стали 1990-ті роки. Підприємство зазнавало

ро-вантажні пароплави, що доставляли будматеріали, різноманітні товари, кондитерські вироби тощо. Також поставляла для навантажування баржі.

Після того, як у 1964 році в Чернігові засновано річковий порт, до нього були приписані Новгород-Сіверська пристань і причал Путивльськ. Інтенсивний розвиток пристані припа-

не господарство, адже на території знаходились майстерні, гуртожиток, контейнерний майданчик на 1000 кв. м., пасажирський причал, плавсудно ємністю на 100 тон для зберігання пального, екскаватор для завантаження і розвантаження з теплоходу контейнерів. У 1985 році працювали два пасажирські теплоходи, буксирний

збитків, товарообіг постійно падав, що і стало причиною ліквідації Новгород-Сіверської пристані в 2012 році. Спливає 10-й рік як завершилась історія річкового флоту на Десні, а відтак і Новгород-Сіверської пристані. Десна перестала бути важливим транспортним і торговим шляхом цілого регіону країни.

МОВОЮ ДЖЕРЕЛ

Продовження.

Початок в № 3(11) 2021 р.

Довольно тщательный осмотр Новгород-Северского Собора не обнаружил в нём никаких историко-художественных ценностей. Всё, что было ценного в этом отношении, было или украдено года 2 – 3 тому назад (между прочим несколько старинных серебряных сосудов и полотняные подрезники с рас-

В осмотре принимали участие инженер Блажек (от уоткомхоза), заведующий отделом уисполкома тов. Стецков и я. Осмотром установлен ряд повреждённых стен, башен и некоторых зданий, причём некоторые повреждения имеют явно угрожающий характер. В особенно плохом виде северная стена: она дала наклон наружу и поддерживается только контрфорсом, сильно обве-

В ней немало остатков старины. Иконостас в несколько ярусов выстроен в 1764 г. сотником Степаном Судиенко, о чём свидетельствует надпись, идущая под иконами первого яруса. Однако в последующее время он был сильно поновлён и от времени первоначального устройства сохранились в нетронутом виде лишь иконы (видимо, большинство). Над престолом в алтаре висит

шитой каймой), или взято из церкви во время изъятия весной настоящего года церковных ценностей. Обращает на себя некоторое внимание лишь икона Богоматери довольно старого письма на медной доске, на которой риза, нене изъятая, была устроена еще в 1744 г. (икона висит на левом подъярочном столбе), и старинный триптих (XVIII в.) с изображением Ахтырской Богоматери в центре. В ящике с облачениями я отыскал на самом дне несколько старинных воздушков XVII – XVIII вв., епитрахиль XVII в. и предложил их выдать для помещения в Черниговском музее культов. Священник не решился сделать это сразу, а просил разрешения предварительно поговорить об этом с председателем религиозной общины при Соборе, на что я согласился. Через день выбранные мною предметы были переданы мне. 12 октября первая половина дня была посвящена осмотру зданий Преображенского монастыря.

тренным, обсыпаящимся от действия атмосферной влаги и разбираемым на кирпич окрестным населением. Зубцы этой стены почти на всём протяжении разобраны; с оставшихся порвано железное покрытие с деревянным подстилом. Башня, находящаяся в центре этой стены (фланкировочная), разобрана до уровня стены, и дальнейшее расхищение её, по-видимому, продолжается. В других стенах трещины, обвалившаяся штукатурка, разрушенные зубцы, сорванные окрышки и т. д. Результаты осмотра зафиксированы в особом акте, составленном в тот же день и подписанном участниками осмотра. В течение второй половины дня я осмотрел Николаевскую церковь. Она имеет типичные формы украинской трёхкупольной церкви; боковые приделы снаружи имеют обыкновенную крышу, но внутри заканчиваются сверху сводом, почему можно думать, что прежде церковь эта была пятиглавой.

особая резная сень, сделанная во второй половине XVIII в. одной из предстательниц рода Судиенко (дарственная надпись на восточной стороне сени, вверху). Обращает на себя внимание дарохранильница превосходной работы стиля рококо с датой 1795 г.; она стоит на престоле. Кроме того, в церкви есть несколько икон в прекрасных резных рамах, оловянная дароносица (без подножия), Евангелие виленской печати 1644 г., небольшой овальный камень, найденный в основании церкви с некоторыми изображениями, медная доска (видимо, закладная) с очень неясной надписью (прочсть её мне не удалось), несколько старинных богослужебных книг. В пристройке к правому приделу (с западной стороны её), где помещено несколько старинных икон, находится между прочим деревянная доска в раме с длинной надписью, гласящая о возобновлении храма в 1764 г. Я наметил её для помещения в Новго-

ІЗ ЗВІТУ ГУБЕРНСЬКОГО ІНСПЕКТОРА ПО МУЗЕЙНІЙ ЧАСТИНІ ГУБПОЛІТОСВІТИ В. ШУГАЄВСЬКОГО ПРО ВІДРЯДЖЕННЯ

род-Северском музее. В нижнем ярусе колокольни помещены рамы и некоторые иконы старого иконостаса (рассмотреть их мне не удалось); там же, в узлах, лежат старые ризы, подризники, подушки, покровы, напрестольные облачения и проч.

Несмотря на густую пыль, покрывавшую узлы и проникшую в них, я подробно пересмотрел содержание узлов и отобрал для черниговских музеев несколько предметов, как то: шёлковую ризу XVIII в., воздух из набойки с дарственной надписью и датой 1773 г., расшитую народным узором поручь. Я взял далеко не всё то из узлов, что следовало бы поместить в музеях; меня удержали трудности перевозки в настоящий момент. При последующем посещении Новгорода-Северского кем-либо из музейных работников необходимо вновь пересмотреть эти узлы и выделить из них предметы музейного значения. Отмечаю, что я отложил было одну из риз, сверж взятой, но ввиду её тяжеловесности затем отказался взять её. В тот же день отобранные мною предметы были предъявлены совету общины Николаевской церкви и на другой день выданы мне. 13 октября я воспользовался возможностью побывать в м. Гремяч, в 40 в. от Новгорода-Северского, откуда за мною была прислана лошадь, ибо выехать из Новгорода-Северского в Чернигов ранее 19 октября за отсутствием парохода не мог. В Гремяч я приехал в ночь на 14 октября и в этот день и следующий осмотрел обе церкви его. Церковь во имя Рождества Богородицы постройки, по-видимому, XVIII в. Она характерного трёхкупольного украинского типа; снаружи недавно заново обшалавана. Нынешний иконостас её сделан в 1848 г., как об этом гласит находящаяся в нём слева надпись. Части же старого хранятся в нижнем ярусе колокольни и в кладовой, приделанной к западной части правого придела ...

В нижнем ярусе колокольни находятся 3 больших иконы: Рождества Богородицы, Богородицы с младенцем и Спасителя; первые две в резных золочёных рамах. Лучшая из них Богородица с младенцем; младенец написан превосходно, несомненно, с западноевропейским влиянием. Там же хранится старый жертвенник, на задний стенке его внутри (жертвенник имеет форму шкафа) написана икона на тему «Аз есмь лоза истинная», композиция иконы обычная, но Христос сидит повернувшись в левую сторону; чаша, из которой он выдавливает сок из виноградной кисти, стоит перед ним на гробе: такая же икона находится в

жертвеннике, стоящем в алтаре этой церкви; но она более поздняя, вероятно XIX в., и написана лучше; Христос же обращен вправо. На внутренней стороне дверцы этого второго жертвенника изображен Христос-мальчик, стоящий в чаше. Несколько старинных икон из старого иконостаса помещены в самой церкви и в вышеуказанной кладовой правого придела; в этой же кладовой хранятся и старинные резные царские врата барочного стиля – вероятно из старого иконостаса; они хорошей сохранности. В беседе с председателем религиозной общины обратил его внимание на необходимость сохранить эти памятники старины, поместив некоторые из них (в особенности 2 иконы из колокольни) в церкви. Он обещал принять необходимые меры к сохранению названных предметов. Среди облачений церкви есть немало старинных; выделяются 2 подризника: у одного подол расшит шелками и изображает ряд букетов; у другого тот же подол вышит золотыми нитями – изображены высоким рельефом размещённые рядом букеты, с цветами и листьями. Кайма и весь подризник из слегка поблёкшего шёлка малинового цвета. Ввиду того, что всё пересмотренное мною облачение ещё находится в церковном употреблении, я не нашёл возможным изъять из него что-либо.

Михайловская церковь м. Гремяч не имеет ничего интересного ни по своей архитектуре, ни в своём содержании. Так как по времени постройки она относится к концу XVIII в., то отсутствие старины среди утвари и облачений казалось весьма удивительным и вызвало с моей стороны вопрос, чем оно объясняется. Представитель религиозной общины ответил, что несколько лет тому назад все вышедшие из употребления предметы из облачений были сожжены.

Я считаю необходимым заметить здесь, что такие «аутодафе» представляются довольно частым явлением в церковном обиходе, практикуются теперь и являются причиной утраты весьма ценных культурно-исторических памятников. На обратном пути в Новгород-Северский я заехал в с. Ленково и осмотрел местную церковь. Риза со старинной иконы Богородицы, почитаемой за чудотворную, была снята во время изъятия церковных ценностей, самый образ очень тёмный и, кажется, относится к отдалённым временам (XVI – XVII вв.). Я не нашёл в церкви ничего выделяющегося. Моё внимание привлёк только отличный резной подсвечник. Для музеев я взял икону Успения в резной рамке, 2 старинных подушки,

довольно своеобразных, один написан масляными красками и датирован (начало XVIII в.) и огромный ковёр так называемого «панского» типа. Он шерстяной жёлтых и чёрных тонов, с цветами в треугольниках по углам и целым пейзажем, изображающим часть барской усадьбы, в центре. Судя по ампирическим элементам пейзажа, ковёр относится к началу XIX в.

В течение последующих дней моего пребывания в Новгороде-Северском мною в беседе с заведующим отделом управления уисполкома тов. Дубком решён, насколько это представляется возможным в данных условиях, вопрос о дальнейшей судьбе стен и башен Спасо-Преображенского монастыря и осмотрены последние две церкви города – Благовещенская и Покровская. Первая широкая приземистая, как бы расплывающаяся в стороны, с пояском на середине высоты с маленькими главками украинского архитектурного стиля, обшита шалёвкой вертикально. О времени её постройки свидетельствует резная надпись на косяках западной двери, гласящая, что церковь выстроена в 1774 г. В храме оказалось очень мало интересного; одну старинную икону я отобрал для местного музея.

Совершенно иную картину представляет Покровская церковь. Здесь, что ни шаг – всё заслуживает внимание. Здание церкви состоит из двух этажей: нижний каменный, полуподвальный (во имя Трёх Святителей), насколько помнится, гранной формы. На нём высятся верхний этаж – церковь украинского трёхкупольного стиля, хорошо выдержанного, имеющая оригинальную и редкую ныне на Левобережье особенность: коридор вокруг всей церкви со стенами и крышей. Это так называемое «опасание» в данном случае особого типа: это не просто открытый навес на столбах под крышей, но органическая часть всего здания церкви в виде глухого, со всех сторон закрытого коридора. Теперь он в нескольких местах перегороден и обращён в кладовые, но прежде представлял сквозной ход вокруг всей церкви. В последней прежде всего бросается в глаза замечательный резной иконостас необыкновенно тонкой искусной работы растительного орнамента; особенно поражает увенчивающее иконостас (многоярусный) Распятие, сплошь увитое густой, но вместе с тем отчётливой, тонко выходящей виноградной лозой с тяжёлыми гроздьями винограда. Резьба, удивляющая своей необыкновенной густотой, оказывается, однако, всё же разреженной: по словам представителей религиозной

ДО НОВГОРОДА-СІВЕРСЬКОГО З МЕТОЮ ОБСТЕЖЕННЯ СТАНУ МІСЦЕВИХ ЦЕРКОВ І МОНАСТИРЯ 30 ЖОВТНЯ 1922 Р.

общини, несколько лет тому назад часть её в разных местах была вынута при ремонте; тогда же иконостас был наново вызолочен. Громадные рамы с иконами такой же отличной резьбы висят над северной и южной дверями, выходящими в «опасание». Тонкой изысканной резьбой отличаются один деревянный подсвечник (ставник) и аналой; последний стоит у иконостаса. Всех достойных внимания предметов, находящихся в церкви, здесь нет возможности перечислить, но должно отметить 3 выдающихся по своему характеру больших образа. Один из них – явная копия с какой-то западноевропейской религиозной картины – представляет Богоматерь с одной обнажённой грудью, держащую младенца; возле неё мальчик Иоанн Креститель с ягнёнком сзади в белой кисейной рубашке; несколько выше, слева, преподобная Елизавета. Типы изображённых лиц, их позы, стиль, нежные гармонично подобранные краски – всё свидетельствует о хорошем мастере-западноевропейце, с оригинала которого сделана была настоящая икона ...

Две других иконы до известной степени одного содержания, хотя формально разных сюжетов: Покров Пресвятой Богородицы и Всех скорбящих

радостей. На обеих центральной фигурой является Богоматерь, стоящая на облаках; под нею группы народа: на первой иконе две, на второй несколько. Народ – разные слои населения старой Украины в типичных украинских национальных костюмах. На первом плане одной из групп (на иконе Всех скорбящих радостей) стоит, по-видимому, полковник в парадном одеянии, за ним полковая старшина. В группе, стоящей с противоположной стороны, выделяются казаки в простых полотняных костюмах, горбоносые, с «оселедцами», с огнивами и ножиками за поясами, а один, кроме того, с кнутом. Стоят далее старые бородатые крестьяне, старухи, нищие, духовенство и т. д. Рисунок этих икон-картин, в особенности Всех скорбящих радостей, очень искусный, тонкий, отчетливый, краски ясные, нежные, весьма гармонично подобранные, всей совокупностью тонов резко отличающиеся от обычных украинских живописных произведений. Иконы эти, относящиеся к XVIII в., написаны, видимо, западноевропейским художником, хорошо знавшим Украину, или же украинцем, изучившим живопись в Западной Европе. Из церковного инвентаря я выделил несколько предметов для Черниговского музея культов (между прочим оло-

вянную дароносицу и свинцовую доску с надписью о возобновлении Покровской церкви в 1721 г.) и несколько икон для Новгород-Северского музея. Что касается зданий Новгород-Северского монастыря, в частности стен и башен, то, сообщив заведующему отделом управления уисполкома тов. Дубку результаты обследования их комиссией, я просил прежде всего поставить охрану в предупреждение дальнейшего разрушения стен. Тов. Дубок отнёсся к намерению сохранить здание монастыря, как редкого памятника украинского зодчества, вполне сочувственно и обещал немедленно снасти с увенкомом для установления охраны. Он просил меня оставить ему акт осмотра для того, чтобы на основании его немедленно внести вопрос о реставрации стен и башен в уисполком. К сожалению, я не мог ему оставить акт сейчас же, ибо он был у меня в единственном экземпляре, но обещал по приезде в Чернигов немедленно снять с него копию и прислать в Новгород-Северский отдел управления (в настоящее время копия акта уже отправлена).

Председатель губмузея В. Шугаевский **Підготувала до друку Олена БУНАК, старший науковий співробітник красназничого відділу.**

Створення освітнього закладу в Новгороді-Сіверському

Ірина Лобачова,
завідуюча
відділу
давньоруської
літератури

На початку 30-х років XX ст. в історії Новгород-Сіверського розпочалась нова сторінка розвитку освітньої галузі. За офіційними даними 1931р. з Могильова-Подільського в м.Новгород-Сіверський було переведено педагогічний технікум, який розпочав роботу в приміщенні колишньої чоловічої гімназії. На початку існування в педагогічному технікумі було 244 студента та 13 викладачів. Термін навчання в Початок. Продовження на 6-ій стор.

**Закінчення.
Початок на 5-й стор.**

закладі складав 6-ть місяців. Зі спогадів Г.К. Кедуна, колишнього директора Новгород-Сіверського краєзнавчого музею, дізнаємось, що в березні 1933 року він вступив до педтехнікуму, а закінчив його в серпні того ж року.

В 1935 році рішенням Міністерства освіти було об'єднано Ніжинський педтехнікум

ректором закладу став Янчук Ю.Д.

В педшколі термін навчання складав 10 місяців. По його закінченню видавався документ про освіту, отримавши який можна було працювати вчителем 1-4 класів в початковій, неповній середній та середній школах. Працювало й заочне відділення. В 1941 р. у зв'язку з початком Другої світової війни дове-

Зі спогадів колишнього випускника, кандидата історичних наук М.Литвина майже в кожного з викладачів була своя родзинка у викладанні предметів і воно було на високому рівні. Математик Б.О.Погребицький використовував у своїй роботі збірник задач на кмітливість початку ХХ ст. Викладач російської мови і літератури І.Я.Ошнєк своїми уроками

Після Другої світової війни, у зв'язку з нестачею в школах викладачів 5-7 класів, Міністерство вирішило направляти на роботу випускників педагогічних училищ, які мали відмінні оцінки з предметів. Про це свідчать дані з газети «Шлях колгоспника» за 1951 рік: «Педагогічне училище ім. К.Д.Ушинського закінчило 87 юнаків та дівчат. Їм присвоєно кваліфікацію вчителя початкової школи. Тридцять двоє з них викладатимуть мову, літературу, математику, природознавство в старших класах». Зі спогадів М. Литвина у зв'язку з цим на четвертому курсі педагогічна практика ускладнилась. Студенти, хто мав «відмінно» з багатьох дисциплін проходили педагогічну практику в середній школі № 1. Це був вірцевий учбовий заклад, викладачі якого вважались справжніми асами своєї справи, їх досвід вивчався на республіканських семінарах, напрацювання друкувались в педагогічних працях.

Педагогічне училище було осередком культурного життя в місті. Виступи хору, співаків-солістів, декламаторів і студентського театру користувались у мешканців міста великим успіхом.

Багато часу в педучилищі займала громадська робота. Вона включала створення колективів художньої самодіяльності і залучення до них учнів; організацію концертів в учбовому закладі, на підприємствах і в колгоспах; організації культпоходів на спектаклі театрів і художніх колективів, що гастролювали в місті, на фільми в кінотеатр. В закладі організували не тільки огляди, але і їх обговорення.

1949 року педагогічне училище було реорганізоване в педагогічне училище фізичного виховання. Педагогічний заклад, який готував вчителів молодших класів, переорієнтували на підготовку викладачів фізичного виховання.

1956 року робота училища була призупинена. Частина студентів переведена до Макіївського педагогічного училища Донецької області, а тих, хто мав середню освіту – до Вінницького педінституту.

з українською мовою навчання і Новгород-Сіверський педтехнікум з російською мовою навчання в один у Новгороді-Сіверському, директором якого став Чекулєнко І. А. (директор Ніжинського педтехнікуму). Для студентів і викладачів було підготовлено житло в різних кутках міста: по вул. Губернській (тепер – приміщення відділу поліції), будинок біля міського готелю («Пасвірда»), три будинки біля Успенського собору (тепер розташований Пенсійний фонд), 2 двоповерхових будинки біля Триумфальної арки, двоповерховий будинок на території педтехнікуму. В приміщенні колишньої аптеки №43 тоді знаходилась їдальня для студентів. В педтехнікумі було 2 відділи – з українською та російською мовами викладання.

В 1937р. педтехнікум було реорганізовано в педагогічну школу, якій було присвоєно ім'я К.Д.Ушинського. Ди-

лося звільнити приміщення навчального корпусу для шпиталю. Іспити проводились спочатку в приміщенні будинку відпочинку «Десна», а потім в приміщеннях студентських гуртожитків біля Успенського собору. З наближенням ворога педагогічну школу евакуювали з міста. Відновила вона свою роботу у 1943 році після вигнання нацистів з Новгорода-Сіверського. У 1944 році педагогічна школа була реорганізована у педагогічне училище. Директором закладу стає Безчаснов Д.О. На початку заняття проводились в приміщенні медичного училища. Кожного року випускалось 60 – 70 спеціалістів.

Післявоєнний викладацький склад закладу був таким: Альтшулер Ф. М., Погребицький Б.О., Мороз М. М., Картель П.К., Коцюба О.Й., Ошнєк І.Я., Самардін В.С., Зеленський М.Н., Болдовська А.Є., Сергійчик А.Є., Дуля І.І.

зміг завоювати визнання студентів. Йому було важче, ніж іншим викладачам тому що не вистачало книг і студенти знали їх зміст тільки з його переказів. Біолог А.Є.Болдовська намагалась не тільки озброїти слухачів знаннями, необхідними вчителю, але навчити їх вирішувати практичні питання сільського господарства, оскільки випускники направлялись працювати в основному в села.

Частина слухачів педучилища сплачувала кошти за навчання, а ті, які навчались добре отримували стипендію, найкращі – стипендію ім. Ушинського в розмірі 310 крб. Заклад виплачував також і «квартирні» – 30 крб.

Значне місце в учбових планах займали методики викладання окремих предметів і педагогічна практика. Викладання проходило в базовій школі, в якій давали уроки в 1-4 класах під керівництвом викладачів-методистів і шкільних вчителів.

Лірик подільського краю

Олена Бунак, старший науковий співробітник краєзнавчого відділу

4 листопада виповнюється 150 років від дня народження Богдана Лепкого відомого українського педагога, прозаїка, поета, художника, громадсько-культурного діяча. Головним кредо його творчого і громадського життя була популяризація і захист українства.

Народився Б.Лепкий на Тернопільщині, в родині священика з давнього старовинного роду. Потяг до творчості у малого Богдана виявився рано. Перші літературні спроби зроблені ще в Бережанській гімназії, де він отримав початкову освіту. Після закінчення гімназії у 1891 юнак вирішив стати живописцем і вступив до Віденської Академії мистецтв, але туга за Батьківщиною спонукала перейти до Львівського університету. В цей час на сторінках періодики з'являються поезії та оповідання молодого митця, а також його переклади з європейських літератур.

У 1899 році був запрошений до Кракова викладати українську мову та літературу в польських гімназіях. У Кракові Б. Лепкий створив своєрідний український центр у польському літературному середовищі.

Восени 1915 р. Лепкого мобілізували: «...У Відні взяли до війська й приділили до просвітньої роботи в таборах полонених». Влітку 1917р. відвідав Львів, Бережани, могилу батька о. С. Лепкого в селі Жуків, побачився з рідним братом, січовим стрільцем Левом Лепким.

З 1920 р. письменник жив у Берліні, займався літературною творчістю, а 1925 р. повернувся до Кракова, де отримав посаду професора Ягеллонського університету(1932)

Майже щоліта Б. Лепкий приїжджав у Галичину, село Черче в улюблений письменникові будинок, де він жив і працював.

Творчість Богдана Лепкого - різножанрова й об'ємна: це і лірика, й оповідання, і повісті, і драматичні твори, й історична епопея. Його поезію характеризує, за висловом Івана Франка, «м'якість колориту й ніжність почуття». У його поетичних творах звучать і громадські мотиви і звернення до минушини.

Давню літературну поему "Слово о полку Ігоревім" Богдан Лепкий вважав пам'яткою не тільки української, а й слов'янської культури, що захоплює естетичним рівнем відтворення історичних подій, та відіграє важливу роль

в геокультурній перспективі українства в європейському контексті.

В 1905 році в Кракові вийшло "Слово.." польською мовою з коментарями. Робота була схвально оцінена І. Франком, який зазначив що «переклад, у який автор вложив, можна сказати всю силу своєї поетичної індивідуальності і який наслідком того вийшов без порівняння живіший, барвнійший і кращий від усіх відомих мені досі перекладів.... та дає полякам більше, ніж вони самі зуміли засвоїти».

Богдан Лепкий зробив два варіанти перекладу "Слова..." польською мовою: поетичний і прозовий, додавши передмову і коментарі. Цей переклад і по-сьогодні вважається одним з найкращих перекладів польською мовою.

Паралельно з польським перекладом, ще з 1906 року працює над українським, сучасною мовою. 1915 р. у Відні, виходить переспів "Слова...", оригінальний в задумі і втіленні. У виданні подав власні переспіви, доповнивши їх роботами інших перекладачів. Супроводив передмовою, в якій пояснив авторські мотиви написання "Слова..". Серед іншого знаходимо такий майже пророчий коментар з візією у наше сьогодення: "Дивіться — Азія на нас іде! Орди заливають нас, мов потопа, палять городи й села, руйнують культуру, грозять неволею..."

Доповнюють переклади оповідання Б. Лепкого "Каяла", яке в своїй основі є прозовою версією "Слова...". Написане ще в 30-рр. ХХ ст., воно залишається талановитим проникненням у світ давньоруської пам'ятки.

Щодо автора "Слова...", висловив версію, що написав його невідомий поет, чоловік світський, близький до княжої верстви, можливо учасник походу. Написав його 1186 року тодішньою українською літературною мовою, до якої увійшло багато народного словесного скарбу.

Б. Лепкий завжди наголошував на важливості для кожного народу знати свою історію, бо «Коли народ знає свою минувшість, коли він розуміє заслуги і провини своїх батьків, то йому легше провадити боротьбу за волю і правду».

Помер Богдан Лепкий 21 липня 1941 р. Похований у Кракові на Раковецькому цвинтарі.

Продовжувач славетної династії різьбярів

19 грудня ювілейний день народження відзначає Андрій Колошин – Заслужений майстер народної творчості України, лауреат премії ім. Коцюбинського, член НСМНМУ.

Народився в Новгороді-Сіверському в 1972 році, в родині знаного майстра художнього різьблення по дереву Анатолія Івановича Колошина. Ще в ранньому дитинстві почав цікавитися обробкою дерева, різьбою. Юнацька захопленість стала справою всього життя.

Після закінчення школи Андрій Колошин вступає до Чернігівського педагогічного інституту ім. Т.Шевченка на спеціальність вчителя праці. Закінчивши навчання в 1996 році працює в різних навчальних закладах Новгород-Сіверського району. З 2012 року викладає трудове

навчання та технології в місцевій ЗОШ I-III ступеня № 2.

Він є постійним учасником всеукраїнських виставок з декоративно-прикладного мистецтва. Унікальність виробів Андрія Колошина полягає в їх неповторності та вишуканості.

З 2018 року в музеї-заповід-

нику формується колекція робіт майстра, які представлені в каталозі різьблення з фондів Новгород-Сіверського історико-культурного музею-заповідника «Слово о полку Ігоревім» «Різьб'яне диво Новгород-Сіверщини» 2021 року.

Світлана ДУБОВЕЦЬ,
головний зберігач.

ДО ІСТОРІЇ КІНЕМАТОГРАФА В НОВГОРОДІ-СІВЕРСЬКОМУ

На початку ХХ ст. Новгород-Сіверський познайомився з кінематографом. Так, в місті запрацювали два кінотеатри. «Рекорд» – розміщувався в будинку Ф. Медведєва. «Люкс» належав купцю Миколі Сорокіну, та займав будівлю на центральній площі міста (збереглася тільки частина приміщення – зараз «Аптека».) Зі спогадів містян відомо, що «Люкс» мав простору глядацьку залу з комфортними м'якими стільцями та гальоркою, розкішне фойє, зі столами зашланими

пертуаром, що частіше оновлювався.

Достеменно не відомо, які фільми пропонували новгород-сіверцям, але, ймовірно, це були традиційні жанри – комедія, мелодрама, пригодницький фільм, детектив.

Своїм неквапливим ритмом життя, мальовничою природою, старовинною архітектурою місто завжди приваблювало кіношників. Десятки фільмів було знято на теренах Новгород-Сіверщини. Серед них стрічки українських студій

зеленими сукном, на них для відвідувачів газети та журнали. Перегляд фільмів супроводжувався музичним акомпанементом піаніно та скрипки. Квиток до «Люксу» коштував 5 копійок, на гальорку 3 копійки.

Кінотеатри конкурували між собою приваблюючи глядача більш низькою ціною. Але «Люкс» випереджав конкурента більш широким ре-

ім. О. Довженка, «Уктелефільм», «Одеської кіностудії» тощо. В місті працювали відомі українські режисери – Леонід Осика, Олег Бійма, Володимир Довгань, Олесь Санін.

Найбільшу увагу вітчизняного глядача привернув фільм «Поводир» Олесь Саніна. В основі стрічки – події 1934 року, пригоди-мандри Радянською Україною американського хлопчика та українського сліпого музики напередодні та під час Голодомору.

В головних ролях Станіслав Боклан, Джефф Берел, Антон Святослав Грін, Федір Стригун. У картині поряд із професійними акторами, сліпих кобзарів грали незрячі люди. Державною агенцією з питань кіновиробництва на створення фільму було профінансовано 16,6 млн гривень.

Світова прем'єра фільму відбулася на Одеському міжнародному кінофестивалі 16 липня 2014 року. Український Оскарівський комітет обрав фільм «Поводир» представити Україну на здобуття премії «Оскар» 2015 року.

«Поводир» чи не єдиний фільм знятий в Новгороді-Сіверському про українську історію українською мовою.

Наталія КОВРИЖКО, бібліотекар.

Засновники: Чернігівська обласна рада КЗ Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім»

Свідоцтво про реєстрацію: ЧГ №662-311Р від 9.01.2019 р.

Адреса редакції: 16000, Чернігівська область, м. Новгород-Сіверський, вул. Пушкіна, 1

e-mail: ns.slovo@ukr.net

Електронна версія на сайті: ns-slovo.org.ua

Редакція не завжди поділяє точку зору автора (авторів), за точність викладених фактів і цитувань несе відповідальність автор (автори).

«Новгород-Сіверські старожитності»

Редакційна колегія:

Олена Матюк
Світлана Дубовець
Віталій Шкребінь

Олена Радченко
Ірина Лобачова
Наталія Коврижко

Розповсюджується безкоштовно

Редакція газети «Новгород-Сіверські старожитності» запрошує до співпраці краєзнавців, науковців, істориків, літераторів